

اعتبار برهان لمّ و انّ بر پایه قاعده

«ذوات الاسباب لا تعرف الا باسبابها»

محمدعلی نوری، طلبه سطح ۴ حوزه *

چکیده

منطقدانان هر یک از دو روش لمّ و انّ در اقامه استدلال را برهان می‌شمارند، اما پرسش اینست که آیا هر دوی آنها از اعتبار یکسان برخوردارند و آیا هر دو مفید یقین منطقی هستند؟ ابن‌سینا بر پایه قاعده «ذوات الاسباب» - که می‌گوید شناخت موجودات دارای سبب، تنها با شناخت سبب آنها ممکن است - بر این باور است که تنها برهان لمّ که مفید یقین تام است از اعتبار منطقی برخوردار است و برهان انّ را بدلیل اینکه مفید یقین منطقی نیست، نمیتوان معتبر دانست؛ البته او برهان انّ از راه ملازمات عامه را معتبر و مفید یقین تام میدانند. ملاصدرا، برخلاف ابن‌سینا، همه براهین انّ را معتبر میدانند، چراکه بنظر وی وجود معلول بگونه یقینی از وجود علت حکایت میکند و در نتیجه با علم به وجود معلول، بگونه یقینی علم به وجود علت نیز بدست می‌آید. این نوشتار نشان خواهد داد که سخن ابن‌سینا درست است و دیدگاه ملاصدرا، بدلیل ناسازگاری با مبانی پذیرفته شده منطقی، پذیرفتنی نیست.

کلید واژگان

برهان لمّ

قاعده ذوات الاسباب «انّ از راه ملازمات عامه»

ابن‌سینا ملاصدرا

مقدمه

برهان که قیاسی است تشکیل یافته از مقدمات یقینی، برای دستیابی به نتیجه یقینی^۱، به دو نوع لمّ و انّ تقسیم میشود. برهان لمّ قیاسی است که حد وسط در آن هم علت تصدیق به وجود اکبر برای اصغر یا سلب آن از اصغر است و هم علت وجود و تحقق اکبر برای اصغر یا سلب آن از اصغر در خارج^۲. برهان لمّ، خود به مطلق و غیر مطلق تقسیم میشود. در برهان لمّ مطلق، حد وسط علاوه بر اینکه علت وجود اکبر در اصغر است، علت وجود خود اکبر نیز هست اما در برهان لمّ غیر مطلق، حد وسط تنها علت وجود اکبر در اصغر است و علت وجود خود اکبر نیست^۳. برهان لمّ غیر مطلق نیز بر سه گونه است: (۱) حد وسط معلول

*.Email: meshkat1009@gmail.com

تاریخ دریافت: ۹۴/۲/۵ تاریخ تأیید: ۹۴/۷/۱۲
این مقاله برگرفته از رساله سطح سه حوزه با عنوان «ماهیت، اعتبار و کاربرد برهان لمّ و انّ» است.

۱. ابن‌سینا، الشفاء، البرهان، ص ۷۸.

۲. همان، ص ۷۹.

۳. همان، ص ۸۱-۸۰.